

Рецензия

От проф. д-р Венетка Иванова Кацарска, гост - преп. в Тракийски Университет, Педагогически факултет, гр. Стара Загора

ОТНОСНО: представените материали на **Маргарита Венелинова Томова** за присъждане на образователната и научна степен „Доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика, научна специалност „Специална педагогика”

Тема на дисертацията: „Овладяване на специфични четивни техники при слабовиждащи ученици”

Научен ръководител: Проф. д-р Владимир Радулов

Рецензията е изготвена на базата на представените материали - дисертационен труд на тема „Овладяване на специфични четивни техники при слабовиждащи ученици”, автореферат на труда и посочения списък на пет публикации, свързани с темата.

Общо представяне на докторанта и актуалност на изследването

Маргарита Венелинова Томова е завършила висшето си образование по специалността „Специална педагогика” в най-старото и престижно наше висше училище - СУ „Св. Кл. Охридски (1999 – 2004г.). След

завършването на висшето си образование става асистент в СУ, във ФНПП, катедра „Специална педагогика и логопедия”.

Полученото образование и успешно осъществената преподавателска дейност в качеството на асистент позволяват на Маргарита Томова от една страна да ранжира важни, недокрай решени въпроси в Специалната педагогика, а от друга – да избере пътя на академичното си израстване, включително и чрез осъществяването под ръководството на проф. дпн Вл. Радулов на дисертационно изследване.

Важно е да се отбележи и активното участие на М. Томова в научни семинари, конференции, научни проекти, а също и членството и в Българска асоциация за обучение на зрително затруднени деца. Уредник е на списание „Обучение и рехабилитация на зрително затруднените”. Тази научна активност, както и преподавателската ѝ дейност има важно значение за цялостното академично израстване на М. Томова и несъмнено оказва положително влияние върху предприетото дисертационно изследване по посочената тема.

Владее английски, руски и румънски език.

Изследването, осъществено от Маргарита Венелинова Томова под научното ръководство на професор, дпн Вл. Радулов, е описано в дисертационен труд, който включва 182 страници, от тях 174 – основен текст. Съдържанието е структурирано в Увод, четири глави, Изводи и препоръки, Заключение и Библиография. Значително място (близо 50 страници) е отделено на анализа на получените резултати, което приемам за уместно.

Намирам обема и структурата за напълно приемливи за дисертационен труд.

Описанието на изследването е придружено с голям брой графики и фигури (53) и таблици (15). Това визуализиране на резултатите от

емпиричното изследване улеснява тяхното възприемане и допълнително убеждава в достоверността на данните.

Литературната справка е богата. Съдържа общо 93 ползвани източника, от които 8 на български език, 81 на латиница и 12 интернет-източника. Това е важно доказателство за научната осведоменост на докторантката по разглеждания от нея проблем.

Избраната за дисертационно изследване тема е важна за областта на Специалната педагогика и по-конкретно – за Педагогиката на зрително затруднените. Отличава се с висока степен на актуалност. Още в уводната част докторантката обосновава добре актуалността на избраната тема. Сред по-важните снования за твърдението относно актуалността на темата М. Томова посочва:

- Съставът на общата група на слабовиждащите е нехомогенен и поради това съществува необходимост от прилагането на специфични четивни техники за индивидуалните нужди на учениците с цел максимално използване на остатъчното зрение. Необходимостта от такива специфични техники докторантката с право определя като фундаментален проблем, като се има предвид огромното значение на четенето за човека.

- В нашата специализирана литература липсват достатъчно разработки, в които да се предлага богато разнообразие от подобни техники.

Приемам изложените от М. Томова причини като напълно основателни. Не изключвам и други важни причини (лично предпочитание на докторантката, добри възможности за изследователска дейност и т.н.), но приемам двете, посочени по-горе за най-важни и съзвучни с очакванията на родители, специалисти и обществото у нас като цяло по отношение на образованието на слабовиждащите ученици.

Концепция на изследването

Докторантката Маргарита Томова, под ръководството на научния ѝ ръководител проф. дпн Вл. Радулов е пристъпила към дисертационното изследване след съставянето на ясна концепция за осъществяването му. Не само са изяснени основните компоненти на концепцията, но и държа да подчертая – те са взаимосвързани, което оценявам положително, тъй като това е и залог за успешно осъществена изследователска дейност. С успешното съставяне на концептуалната рамка М. Томова манифестира наличие на компетентности за планиране, организиране и осъществяване на полезно за науката и практиката задълбочено изследване. Петте основни задачи, които си поставя докторантката са насочени към постигането на основната цел на дисертационното изследване: Въз основа на общите особености при четенето на слабовиждащите да се установят адекватни (подходящи) четивни техники, свързани с индивидуалната зрителна диагноза. Изяснени са обекта и предмета на изследването. Поставени са три основни хипотези и три алтернативни на първите. На пръв поглед биха могли да бъдат изведени в по-глобален аспект, но от друга страна приемам, че докторантката компетентно се насочва към доказване (или отхвърляне) на три съществени за науката и практиката предположения. Това прави дисертационното изследване многопластово и задълбочено и поради това – много полезно за теорията и практиката. Предложена е адекватна за целите и задачите на дисертационното изследване методика. Включените Чек – лист за оценяване на четивните умения, измерването на четивната скорост, измерването на зрителния праг и зрителния резерв на децата предпоставят получаването на значими за практиката резултати.

В изследването са включени внушителен брой лица – общо 54 като се вземе предвид неголемият им брой в нашата страна. Трябва да се отбележи от една страна пълният обхват на слабовиждащите ученици в

двете ни специални училища за ученици със зрителни затруднения, а от друга – включването на ученици и от специалните училища и посещаващи обикновени общообразователни училища. Това несъмнено е добър подход с оглед получаването на валидни резултати за слабовиждащи ученици, включени в двете основни форми на обучение.

Оценявам положително цялостната концептуална рамка на изследването, създадена от Маргарита Томова под ръководството на научния ѝ ръководител – проф. д-р Вл. Радулов. Тя е солидна база за постигането на важни и значими резултати с аналитичен характер в областта на специалната педагогика и нейните основни направления – теория, практика и научни изследвания.

Теоретична част на изследването

Теоретичната част на изследването е включено в първите две глави и е посветено на изясняване спецификата на обучението на слабовиждащите ученици и четивния процес при тях. В тази част докторантката компетентно представя слабовиждащите като специфична група в общата категория зрително затруднени, етиологията на слабото зрение, неговото отражение върху обучението и средата, в което то се осъществява. М. Томова умело анализира теоретични тези и натрупания опит в ретроспективен и в съвременен план. Проследява обучението на слабовиждащите от създаването през 1910 г. на първия клас от слабовиждащи във Франция от Пиер Вилей до наши дни. В научен план представя съдържанието на базисни понятия като „слабо зрение“, „слабовиждащ“ и др. Въвежда за нашата практика и понятията „зрителен праг“ и „зрителен резерв“. Важен акцент поставя върху слабото зрение като споделя определението, че то е „феномен, който носи в себе си сложни и взаимно преплитачи се социално психологически аспекти“.

С добра научна осведоменост авторът на дисертационния труд представя в научен план и основните характеристики на слабовиждащите, както и отражението на слабото зрение върху обучението, също и на обучаващата среда и особено – как детето би се справило в тази среда. Мисля, че би било полезно тази част (за обучаващата среда) в следващи публикации в бъдеще да се разшири, особено по отношение на социалната среда.

Втората глава – Четивният процес при слабовиждащите има пряка връзка с темата на дисертационното изследване. С основание докторантката под научното ръководство на своя научен ръководител – проф. дпн Вл. Радулов фокусира вниманието си върху въпроса за специфичните трудности на четенето при слабовиждащите ученици. Анализира схващания на различни автори, извежда и обобщава важни проблеми, свързани със затрудненията в четенето при слабовиждащите и изяснява факторите, които влияят върху качеството на този процес при разглежданата група ученици. Намирам, че това е направено компетентно и поради това – полезно за науката и практиката. Последното се отнася и за познатите до предприемането на изследването на специфични четивни техники. Докторантката неведнъж в теоретичните две глави манифестира умения за научен анализ и стойностни обобщения. Като пореден пример за последното мога да посоча споделянето на идеята от М.Томова за специфичния процес при четенето като „комплексен показател от физическите показатели на детето, от степента на овладяване на зрителни умения, от техническите характеристики на печатните материали и не на последно място – от обкръжаващата среда”. Оценявам високо изведената теза за влиянието на слабото зрение, влияещите фактори върху четенето и общият контекст на средата, в която то се осъществява.

Въведени са нови ключови понятия като „зрителен праг” и „зрителен резерв”, с които по мое дълбоко убеждение, не само се оперира в този

дисертационен труд, но и в бъдеще ще се използва системно в Специалната педагогика.

По тези причини намирам, че теоретичната част на дисертационното изследване определено има своята стойност и е добра база за предприемане на емпирично изследване.

Експериментално изследване и интерпретация на резултатите

Експерименталното изследване е най-важната част от разглежданата докторска дисертация. Както вече се посочи, то е осъществено в съответствие с добре очертана и многопластова концептуална рамка. Проведено е индивидуално за всяко дете, а това изключва както влиянието на други ученици, така и на физически фактори (шум, различни дразнителни и др.). Децата са получили необходимата предварителна подготовка (неформален предварителен разговор, изучаване на четивните материали и т.н.). Получените резултати са предмет и на количествен и на качествен анализ. Представени са диференцирано, в съответствие с избраните задачи и методи. Докторантката М. Томова коментира компетентно получените резултати относно измерените зрителен праг, зрителен резерв, четивната скорост, проследена е корелацията между тях и зрителната острота преди приложената експериментална програма. Особена заслуга на докторантката и нейният научен ръководител е и компетентното съставяне и прилагане на Програма за развитие на четивните техники при слабовиждащи ученици. Положително оценявам и анализа на получените резултати след прилагането на експерименталната Програма, както и сравняването на разликите в резултатите на учениците от специалните училища и тези в общообразователните по отношение на четивната скорост. Доказан и умело е обоснован бързият прогрес на учениците от специалните училища. Заслужава внимание и положителна

оценка и сравняването на получените резултати с тези от изследвания на учени от други страни. Споделена е и идеята, че върху резултатите влияят и други фактори, освен изследваните като сложност на материала, характеристика на печатния текст и т.н. По този начин докторантката разширява избраната тема и доказва, че фокусирането върху определени задачи не изключва други. Този поглед на млад изследовател е твърде обещаващ. По този начин настоящото изследване на свой ред става добра научна база за нови изследвания. В края на описанието на дисертационното изследване М.Томова аргументирано доказва част от хипотезите и отхвърля останалите напълно или частично. Това тя прави прецизно и с богат доказателствен материал.

Приноси

В резултат на предприетото изследване от докторантката Маргарита Томова под научното ръководство на проф. дпн Владимир Радулов са направени съществени научно-теоретични и практико-приложни приноси. Те са в съответствие с осъщественото изследване и съответно – с описанието му в дисертационния труд. Приемам всички научни приноси, формулирани от самата докторантка.

Изследването е продуктово ориентирано – съставена е и е апробирана Програма за развитие на четивните техники при слабовиждащи ученици. Без да подценявам останалите приноси, приемам тази Програма като особено важен принос, осъществен от докторантката М. Томова, под ръководството на нейния научен ръководител – проф. дпн Вл. Радулов.

Автореферат и публикации

Авторефератът представя в по-кратък вид дисертационния труд и съдържа всички важни положения, отразени в дисертационния труд.

Списъкът на публикациите включва пет заглавия, отпечатани в периода 2005 – 2016. Последното е доказателство за трайния научен интерес на докторантката в разглежданата област. Чрез публикациите на интересуващите се от разглеждания проблем са представени основните положения, отразени в дисертационния труд.

Критични бележки, препоръки и въпрос:

В справката за научните приноси с основание се отбелязва анализирането и въвеждането на новите ключовите понятия „зрителен праг” и „зрителен резерв”. Предвид тяхната новост за Специалната педагогика у нас, би могло съдържанието им, както и основанията за тяхното въвеждане да се отразят в отделен структурен компонент на теоретичната част.

От приложената справка в края на дисертационния труд и на Автореферата относно публикациите по темата на дисертационния труд не става ясно дали петте посочени статии са самостоятелно разработени или в съавторство.

Тези критични бележки не снижават достойнствата на дисертационния труд.

Въпросът ми към докторантката е: Вие предвиждате курс с учители на слабовиждащи ученици с цел запознаване с нови четивни техники. Предвиждате ли и форми на работа с техните родители и участието на последните при използването на техниките в домашни условия?

Заключение:

Приемам, че дисертационното изследване на тема: „Овладяване на специфични четивни техники при слабовиждащи ученици”, разработена от Маргарита Венелинова Томова под научното ръководство на проф. дпн Владимир Радулов, отговоря на всички изисквания на Закона за развитието на академичния състав на Република България и Правилника за развитие на академичния състав в СУ „Св. Климент Охридски”.

В дисертационния труд са манифестирани компетентности за избора на важен за Специалната педагогика проблем и успешното му разработване в хода на предприетото задълбочено дисертационно изследване.

На основание изложеното давам своя положителен вот за присъждането на Маргарита Венелинова Томова образователната и научна степен „Доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика, научна специалност Специална педагогика.

09.04. 2018г.

Подпис:

Проф. д-р Венетка Ив.Кацарска)